

Gömör-Tornai-karszt

Karsztvidék
a Kárpátok
ölelésében

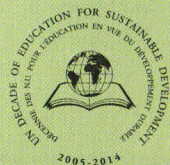

Gemersko- turniansky kras

Krasová krajina
v objatí Karpát

Tracking Europe's Natural Treasures

Natura Trail ösvények: természeti értékek nyomában

Onosma tornensis

**„Mióta tudom a
neved kis virág,
azóta szeretlek!”**
Távol-keleti
bölcsség (TEIJI)

Európa – többek között – természeti szépségeiről ismert a világban. Hegységeiben békésen megférnek a lenyűgöző szépségű természetes és az ember alkotta tájak, melyek változatos növény- és állatvilágnak adnak otthont.

Sok közülük törvényi védelem alatt áll, hogy fennmaradjon a jövő nemzedékek számára.

Nemzeti parkok, természetvédelmi területek, bioszféra rezervátumok biztosítják a jelentős élőhelyek fenntartható védelmét.

A Natura 2000 területek létrehozásával az Európai Unió fontos lépést tett egy összeurópai védelmi háló létrehozása felé, mely lehetővé teszi a veszélyeztetett növény- és állatfajok határokon átívelő védelmét.

A Natura 2000 területek azonban e védelemből az embert sem rekesztik ki, sokkal inkább a természet tudatos megtapasztalására sarkallják.

A Natura Trail elnevezésű tanösvények Európa-szerte segítik a természet titkainak, és sokszínűségének felfedezését.

Ebben segít ez a kiadvány!

Andrea Lichtenecker
Nemzetközi Természetbarát Szövetség

Natura Trail Gömör- Tornai karszt

Tanösvény a határon át Szögligettől
Körtvélyesig (Hrušov)

Kedves kirándulók és kerékpárosok!

Gömör-Tornai-karszt a már csaknem feledésbe merült történelmi neve az Észak-Magyarország és Dél-Szlovákia határvidékén összesen mintegy 600 négyzetkilométeren elterülő karsztvidéknek, melyet a változatos táj: erdővel borított hegyek, völgyek, rétek, szántók, legelők, a karsztvidékekre jellemző felszíni formák gazdag tárháza – szurdokvölgyek, víznyelők, dolinák, karmezők és az élővilág egészen rendkívüli változatossága jellemez. Az államhatárral kettészelt, ám geológiai, ökológiai és kultúr-történeti szempontból is egységes vidék Magyarországon Aggteleki-karsztként, míg Szlovákiában Szlovák-karszt néven ismert.

A területen jelenlegi ismereteink szerint közel 1300 barlang található, melyek nemcsak geológiai, hanem biológiai jelentőséggel is bírnak, hiszen kb. 500 – nagy többségében mikroszkopikus méretű – fajnak biztosítanak életteret. A legismertebb barlangkedvelő állatok természetesen a denevérek. A 37 Európában honos fajból 26 található meg a területen. Az Aggteleki- és a Szlovák-karszt barlangjai 1995-ben felkerültek az UNESCO-Világörökség listára.

E változatos természeti környezet és kultúrtáj védelmére mindkét ország területén nemzeti parkot hoztak létre. (Aggteleki Nemzeti Park: 1985; Szlovák-karszt Nemzeti Park: 2002) Magyarország és Szlovákia EU csatlakozása után, 2004-től mindkét Nemzeti Park Natura 2000 terület lett.

E különleges határvidéknek a Nemzetközi Természetbarát Szövetség az Év Vidéke 2010/11 címet adományozta. A címet két évente ítélik oda valamely különösen értékes, határon átnyúló természetvédelmi területeknek. Célja, konkrét kezdeményezéseken keresztül elősegíteni

a térség, illetve a fenntartható turizmus fejlődését. E célt hivatott szolgálni a Natura Trail létrehozása is.

További információk az Aggteleki és a Szlovák-karszt Nemzeti Parkról:
www.anp.hu,
www.soprs.sk/slovkras

Tengerből karsztvidék

Talán nehéz ma már elképzelni, hogy a **triász** időszakban (mintegy 210-240 millió évvel ezelőtt) egy sekély tenger hullámozott Európa ezen szegletében, az úgynevezett Tethys-óceán. Az abban elpusztult meszes vázú lények vázának üledékéből lassacskán egy, helyenként az 1000 méteres vastagságot is meghaladó réteg képződött. Ebből épülnek fel a térség alapkőzetei a különféle mészkövek és a dolomit. A tengerfenéken lévő kőzettömegek kiemelkedtek és a terület szárazulattá vált, majd erős kéregmozgások hatására a mészkőtömeg összetöredezett, meggyűrődött, és a kiemelkedett mészkőtömegek mállani és pusztulni kezdtek.

Az egykoron egységes mészkőtömböt a felszíni vízfolyások önálló fennsíkokra szabdalták. A felszínt a nyílt karsztos területek lepusztulására jellemző, változatos méretű töbrök és töbör sorok tagolják. A kopár, lejtős hegyoldalakon karmezők – a népnyelv szerint ördögzsántások alakultak ki. A karsztos és nem-karsztos területek határán vakvölgyek sorakoznak, melyeknek állandó vagy időszakos vízfolyásai víznyelőkben tűnnek el a mélybe.

A Gömör-Tornai-karszt erdeiben Bükk-elegyes gyertyános-tölgyes erdőtürsulások

A karsztvidék erdőit túlnyomórészt gyertyános-tölgyesek alkotják, ám helyenként szubmontán bükkösöket is találunk. Zárt lombkoronaszintjük miatt aljnövényzetük gyér, ám a kora tavaszi időszakban valóságos virágteger borítja ezen erdők alját. Sok hagyományos, gumós kora tavaszi virággal találkozhatunk itt, mint az odvas és ujjas keltike, a hagymás fogasír, a bogláros és berki szellőrózsa, vagy a galambvirág. Persze később is akadnak érdekességek, pl. védett orchideaféléink, a

fehér madársisak (ld. címlap) vagy a bíbros kosbor. Az erdő fái között erdei és fekete fenyőket is megfigyelhetünk. Ezek azonban itt nem őshonosak, telepítés eredményeként kerültek ide a '60-as években. A természetvédelmi szempontok előtérbe kerülésének köszönhetően fokozatosan lecserélik ezeket az idegen honos erdőrészeket az itt jellemző fajokra.

A nem háborgatott, korhadó fáknak gazdag erdők bölcsőként nevelik a ritka cincérfajokat, vagy a látványos „agancsú” szarvasbogarakat. A különböző harkály fajok pedig szívesen kutatnak a kéreg alatt megbúvó rovarok, rovarlárvák után, nagyobb odvakat is kivájva ezenközben. A korhadó fatörzsek odvai más állatok számára is jelentőséggel bírnak. A rőt korai denevér pl. efféle odúban alussza téli álmát.

Tavasszal és kora nyáron madárdaltól hangosak az erdők, ám az emberi fülnek kellemes csicsergéssel valójában a hím énekesmadarak védmezik elszántan fészekrakó- és táplálkozóterületüket.

A Natura Trail-ől általában

A Natura Trail ösvények tematikus útvonalak, melyek meglévő – többnyire erdészeti – utakon, védett természeti területeken haladnak. Tanösvény kísérő leporell és néhány információs tábla segíti a tanösvényen való tájékozódást, illetve informál a térség élővilágának jellegzetességeiről. Mindezek kiegészítésére szolgálnak a weben elérhető GPS adatok és más információk.
www.naturatrails.net/geocoaching

Nemzetközi védettség az Aggteleki- és a Szlovák-karszton

UNESCO Világörökség

A világörökségi helyszínek olyan kulturális vagy természeti szempontból egyedinek számító értékek, melyet az UNESCO keretén belül működő Világörökség Bizottság az általa igazgatott Világörökség Programba felterjesztett. A program célja az emberiség kulturális és természeti örökségének védelme, azok nyilvántartásba vétele. A programot 1972-ben alapították.

Natura 2000-területek

Az Európai Unió által létrehozott Natura 2000 területek egy olyan összefüggő európai ökológiai hálózatot alkotnak, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhely-típusok, vadon élő állat- és növényfajok védelmének keresztül biztosítja a biológiai sokféleség megőrzését és hozzájárul kedvező természetvédelmi helyzetű területek fenntartásához, illetve helyreállításához. Alapja az 1979-es madárvédelmi irányelv, valamint az 1992-es élőhely-védelmi irányelv.

Ramsari területek

Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vadvízekről, különös tekintettel a vízmadarak élőhelyeire. Szövegét egy iráni kisvárosban, Ramsarban tartott nemzetközi találkozóan fogalmazták meg és fogadták el, amely 1975. december 21-én lépett érvénybe. Az egyezmény célja a vizes élőhelyek megőrzésének elősegítése, és az ehhez szükséges jogi, intézményi keretek megalapozása.

Bioszféra rezervátumok

A bioszféra-rezervátum az UNESCO Ember és Természet Programjának keretein belül létrejött természetvédelmi rendeltetésű terület. A bioszféra-rezervátumok világhálózatának alapító okirata szerint a rezervátumok „mozdítsák elő és mutatják be az ember és a bioszféra között létrejövő kiegyensúlyozott kapcsolatot”. Annak érdekében, hogy prezentálják az ökológiai rendszer sokszínűségét, a rezervátumok magukba foglalják a szárazföldi, a vízparti és a tengeri ökoszisztéma területeit.

Nemzeti parkok

A nemzeti parkok a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) meghatározása szerint olyan területek, amelyeknek ökológiai egységessége megőrzendő a jelen és a jövő generációi számára; amelyek megőrzendők mindenfajta mezőgazdasági és ipari hasznosítástól; és amelyeken lehetőség nyílik nemcsak tudományos, hanem oktatási és szabadidős tevékenységek végzésére is.

További információk a Natura Trail ösvényekről:

Naturfreunde Internationale
Diefenbachgasse 36, A-1150 Wien
E-Mail: office@nf-int.org
www.naturatrails.net

A múlt nyomában A Szádvár

A Natura Trail útvonalán a közelmúlt történelmének számos reliktumát fedezhetjük föl. A Szádvár 1685-ben történt lerombolása idején Magyarország egyik legnagyobb vára volt. Romjai mai napig érzékeltetik egykor impozáns méreteit. A várhoz vezető út során, kis szerencsével a köveken sütkérező zöld gyíkot figyelhetünk meg. A hegymenet közben álljunk meg időnként, hiszen helyenként szinte méterről méterre változik a minket körülvevő növényzet. A hegytetőn pazar látvány lesz jutalmunk ezért az erőfeszítésért.

Derenk romfalu

Nehéz elképzelni, hogy itt valaha egy település volt, melyben emberek éltek mindennapjaikat. A 40-es években kitelepített és lerombolt hajdani faluról már csak a település történetét bemutató

kiállításnak otthont adó egykori iskolaépület, egy újonnan emelt kápolna és kereszt, a kiterjedt gyümölcsösök és a hajdani portákat jelölő táblák árulkodnak.

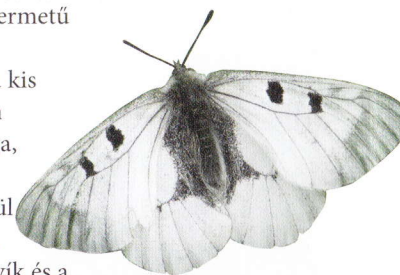
Az emberi jelenlét egy másik, történelmi szinten is tetten

érhető tanúja az államhatár, mely 1920 után az emberek életét meglehetősen megnehezítette: a Szögliget Körtségével összekötő országút egy csapásra zsákutcává változott, s ha valaki egyik faluból a másikba akart eljutni, annak az addigi 7 kilométer helyett mintegy 43-at kellett megtennie. Manapság ez az út ismét korlátozás nélkül járhatóvá vált a kerékpárosok és a gyalogosok számára.

Rétek és legelk

Barlangi és felszíni régészeti leletek az emberi jelenlét 30.000 éves történetéről tanúskodnak e térségben. Az ember erdőirtásokkal alakított ki legelő- és termőterületeket. Természetes gyepek valójában csak a meredek, sekély talajú hegysíkságokon lennének. Ám az ember által kialakított füves élőhelyek egyfajta természet közeli állapotot és nagy fajgazdagságot jelentenek, növelve a terület élőhelyi mozaikosságát.

A száraz és félszáraz gyepekben különösen gyakoriak a különböző rétisáska fajok. Ezen gyes területek jellemző lepkéi a szemeslepkék, így gyakori a tavaszi szarvaslepké, a nagytermetű fehérőves szemeslepké, de olyan lepkéritkaság is előfordul, mint a kis Apolló-lepké. Száraz élőhelyeken csigák közül tömeges a zebircsiga, a kórócsiga, a háromfogú csiga, vagy a pannon csiga, hüllők közül

a fürgé gyík, a zöld gyík és a rézsikló fordul elő leggyakrabban.

Énekesmadarak közül gyakori itt a cigány-csaláncsúcs, a fűrj, a citromsármány, valamint a kökény és vadrózsa bokrokhoz kötődő töviszúró gébics. Miután a hagyományos

gazdálkodás, különösen a településektől távol eső helyeken megszűnt, illetve a földtulajdonviszonyok is megváltoztak, ezeknek a nyílt füves élőhelyeknek a fenntartása mára természetvédelmi feladattá vált, amelyet java részben az

Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság végez.

Azon szántóterületeken, legelőkön, ahol megszűnik az emberi tevékenység, rövid időn belül a természetes folyamatok érvényesülnek, azaz megindul a becszervezés, beerdősülés. Így már érthető hogyan keletkeztek, s miért találhatók kisebb-nagyobb gyeppoltok a túraútvonal mentén.

A farkas és a parlagi sas Két különleges faj

A Gömör-Tornai-karszton a farkas stabil állománya fordul elő. Társasan, falkában élő, territoriális állat. A falkát a domináns hím és a domináns nőstény vezeti.

A farkas, mint csúcsragadozó jelentős szabályozó, szelektáló szerepet tölt be a táplálékhálózatban. Táplálkozása évszaktól és élőhelytől függően is meglehetősen változatos. Különösen nyári időszakokban fogyasztja előszeretettel a kisemlősöket, télen viszont a nagyobb testű prédaállatokat részesíti előnyben. A téli (január-március) szaporodási szezon után 62-70 napra születik meg a 3-8 kölyök. A farkas az EU élőhelyvédelmi irányelv alapján fokozottan védett.

A Gömör-Tornai-karszt másik különlegessége a parlagi sas. Európai állományának jelentős része Magyarországon és Szlovákiában, a közös határ két oldalán fészkel. Erőteljes madár, egy kifejlett példány 70-83 cm között van, a kiterjesztett szárnyak akár a két métert is elérik. – a hím valamivel kisebb mint a tojó – Az öreg sasok feketés barnák, vállukon egy-egy fehér folttal, a fejtető és a tarkó sárgásbarna. A fiatalok homokszínű alapon világosan csíkozott tollazatúak. Déli kitettségű hegysíkságokon vagy a táplálkozó terület közelében, magas fák csúcsán építi fészket. A fészkelés már március végén teljes, általában két tojásból áll. Legkedveltebb táplálékállata az ürge és a hörcsög. Mint veszélyeztetett faj az európai madárvédelmi irányelv alapján fokozottan védett.

Natura Trail Gömör-Tornai-karszt

Megközelítés:

Magyarország: Budapest – Miskolc: M3 autópálya; Miskolc – Sajószentpéter: 26. sz. főút – Sajószentpéter belterület, kereszteződés: 27. sz. főút
Szlovákia: Košice (Kassa) – Rožňava (Rozsnyó): 50. sz. főút; Jablonov nad Turňou (Szádalmás): Elágazás Silická Jablonica (Jablonca) felé

Kiindulópont: Szögliget/Szalamandra-ház

Végpont: Hrušov (Körtvélyes)/a Torna-patak hídja
 Információs táblák a tanösvény kezdő- és végpontján

Táv: kb. 8 km

Menetid: kb. 5 óra

Útleírás:

Szalamandra-ház – Szád-vár – Derenk – Vidomáj-pusztá – Határátkelő – Torna-patak

A Szalamandra-Házról egy erdészi utat követve jutunk a Szádvárhoz, ahol a lenyűgöző kilátásban gyönyörködhetünk. (A Szádvárhoz vezető út piros vár jelzéssel van ellátva.) A határig, majd pedig a Torna-hídig a kerékpárút jelzését követjük. A Derenkre vezető leágazást tábla jelzi, kövessük az országos kéktúra jelzését. Az egykori házak, illetve porták helyét kis tábláskák jelzik. Derenkről visszatérve továbbra is a kerékpárút jelzését követjük. A jelzés magyar területen zöld, Szlovákiában sárga. A Natura Trail útvonala a Szádvár kivételével, kerékpárral is bejárható.

Szálláslehetőségek:

Kúria u Bociana (SK)

Vídiecka kúria grófov Andrassyovcov
 Hrušov 76

Tel/Fax: +421(0)58796 1432

mob.: +421 (0) 904 239 535

e-mail: sebo.julius@stonline.sk

web: www.kuriaubociana.eu

Szalamandra Ház – Szögliget (HU)

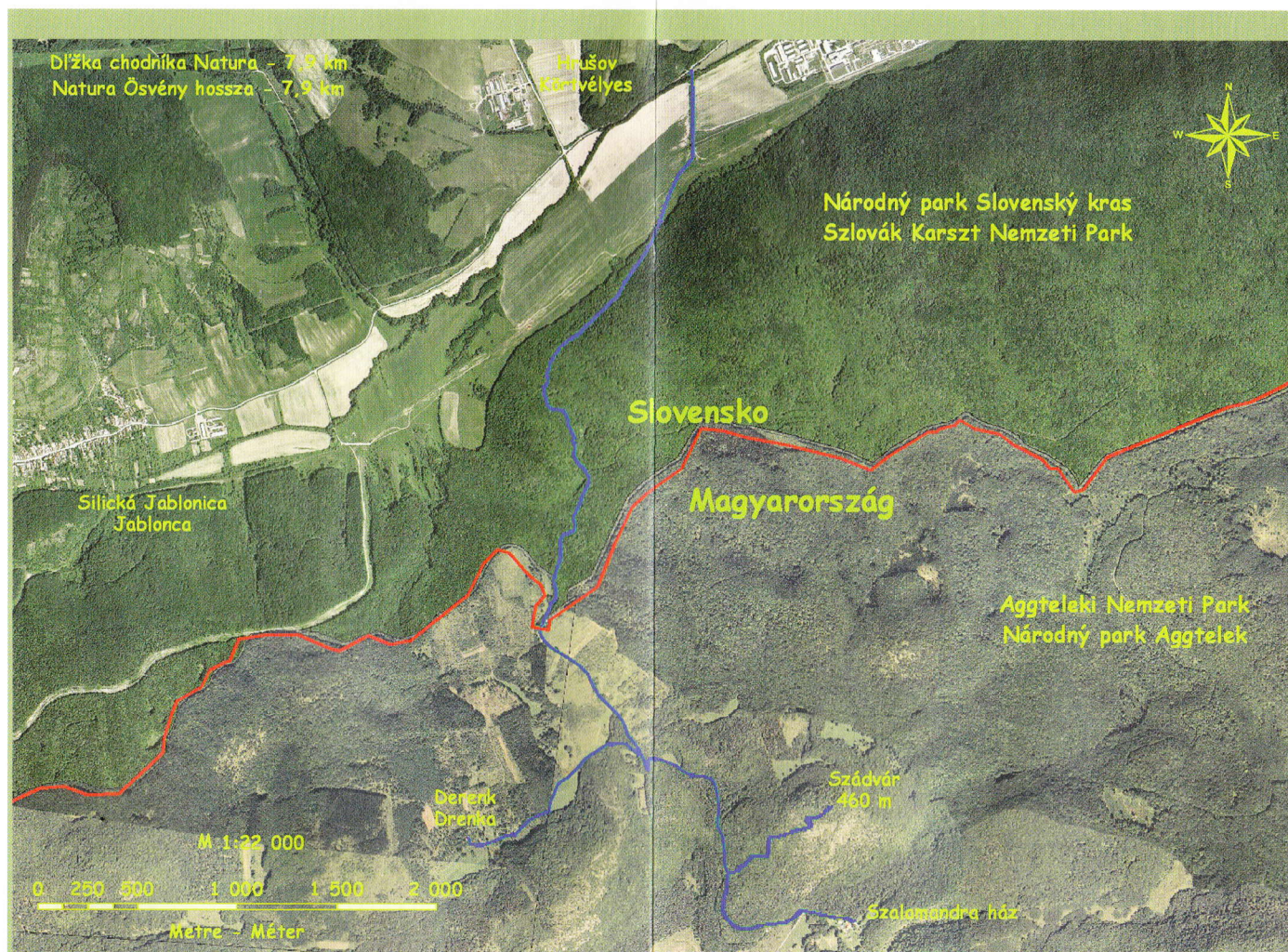
3762 Szögliget, Külterület

Telefon: +36 (0) 48503005

e-mail:

szallas@anp.hu, aggtelek@tourinform.hu

web: www.anp.hu

Partner szervezetek a régióban:

Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

Tengerszem oldal 1

H-3758 Jósavő

Tel.: +36 48 506 000

www.anp.hu

Národný park Slovenský kras

Hámsohi 188

SK-049 51 Brzotín

Tel.: +421 58 732 68 15

www.soprs.sk/slovkras

Naturfreunde Internationale (NFI)

Diefenbachgasse 36, A-1150 Wien, office@nf-int.org, www.nf-int.org

Impressum

Kiadja: Naturfreunde Internationale (NFI), az „Év vidéke 2010/11 Aggteleki- és Szlovák-karszt” program keretében, az Aggteleki- és a Szlovák-karszt Nemzeti Parkokkal, valamint a Magyar Természetbarát Szövetséggel együttműködve

Szöveg: Grit Restetzi

Foto: X. Eichaker/4nature, Jan Kilik, Herbert Kratky/fotolia, mlehmann78/fotolia, Nationalpark Slovenský kras (Juraj Popovics), Imre Nemeth, Anita Pinter, Grit Restetzi, Adam Szabo

Fordította: Agnes Szőke (H), Juraj Popovics (SK)

Grafika: Karl-Heinz-Maireder

Nyomás: A kiadvány a „Káros anyag mentes nyomtatványok”

ről szóló osztrák alapelv szerint készült.

gugler cross media, Melk; UWZ 609; www.gugler.at

December 2011

greenprint
 Unser Beitrag zum Klimaschutz:
 Wir drucken klimaneutral bei gugler!

